Carm IV

№ 1. Յունվարի 4. — 1873 — Յունվարի 4. № 1.

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ ԳԻՆԸ՝

Տարեկան գինն է 5 ռուբլի (փոստի ծախսով)։ Օտարաքաղաքացի բաժանորդները պիտի գիմեն այս հասցէով. Въ Тифлисъ. Въ Redакцію Армянской Газеты „Мшакъ".

Թիֆլիսում կարելի է ստորագրվիլ խմբագրատան մէջ (Սրծրունու առուն և Պատուրեանցի խանութում։

ՄՇԱԿ

ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀԻՆԵԼՈՒԹԻՒՆ՝

Փոքանաւոր յայտարարութիւն տպել տուողը պիտի վճարէ 10 հասարակ տառի համար 1 կոպէկ արծաթ։ Յայտարարութիւններ տպվումեն Հայերէն, Ռուսերէն, Վրացերէն, Ֆրանսիարէն, Գերմաներէն և Թուրքերէն։

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Ա՛յս 1873 թ. „Մշակը" կը հրատարակվի մի և նոյն պրոգրամմայով:

I. Տէրութեան կարգադրութիւններ:

II. Դատաստանական ժամանակագրութիւն. կարգից դուրս նշանաւոր պրոցէսների կարճ տեղեկութիւններ:

III. Ներքին տեսութիւն. ամենանշանաւոր ժամանակակից երևոյթները մեր Հայրենիքի կեանքում:

IV. Արտաքին տեսութիւն. տեղեկութիւններ քաղաքական արդեան կեանքի ընթացքի օտար պետութիւնների մէջ, նամանաւանդ նոցա կենսական երևոյթների, քաղված թէ ռուսական, թէ այն ամեն արտաստամանեան պարբերական հրատարակութիւններից, որոնք կայսերութեան սահմաններում թոյլ են տուած:

V. Բանասիրական և զանազան յօդվածները (ինքնուրոյն և թարգմանական) գիտութիւնների զանազան ճիւղերից:

VI. Մատենագրութիւն հայկական, ռուսական և քանի մի օտար լեզուներով հրատարակվող գրքերի քննադատութիւններ:

VII. Ֆէլիէտօն.

VIII. Առևտրական ժամանակագրութիւն:

IX. Յայտարարութիւններ:

„Մշակը" կը հրատարակվի շաբաթը մի անգամ 1 մինչև 2 թերթ փոքր դրքի: Տարեկան բաժանորդութեան գինն է 5 ռուբլի (փոստի ծախսով:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ցանուցումն։—Ինչ ենք արել և ինչպէսք է անենք։—Ներքին տեսութիւն։ Թարգմանական գրվածները բեմի վրա։ Նամակ Ս. Պետերբուրգից։ Նամակ Ազուլիսից։ Նամակ Ղզլարից։ Ներքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ Ֆրանսիա. Գերմանիա։—Խառն լուրեր։—Առևտրական։—Յայտարարութիւններ։—Բանասիրական։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

Ա՛յս համարը ուղարկվում է Թիֆլիսի անցեալ տարվայ բոլոր բաժանորդներին: Ով որ ցանկանում է այս տարի ստանալ „Մշակ" լրագիրը, թող շուտով յայտնի:

„Մշակ" լրագրի 2-որդ համարը տօների պատճառով դուրս կը գայ միայն յունվարի 18-ին։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կանոնաւոր և վայելուչ գրութեան պատմութիւնը ու տեսութիւնը, Մ. Մ. Միանսարեանց։ Ս.-Պետերբուրգ, 1872, գինն է 1 ռ. 70 կոպ.

Մանկական Աշխարհ, Ա և Բ մասն, թարգմանութիւն Կ. Տէր Դաւթեանց։ Թիֆլիս։

—

„Արարատ" ամսագրի 6-րդ համարում մի „կրիտիկոս" մեղադրում է մեզ մեր մատենագրական նկատողութիւնների համար, ասելով թէ նոքա լոկ մանրացուցութիւններ են և ոչ հիմնաւոր քննութիւններ։ Այս մեղադրանքը արդարացի կը լիներ, եթէ մեր դիտաւորութիւնը եղած չլիներ ժամանակ առ ժամանակ ներկայացնել միայն մի „լոկ հաչիւ" մեզանում հրատարակուած գրքերի վերայ, յայտնելով նոցա գլխաւոր արժանաւորութիւնները ու թերութիւնները, ինչպէս որ մենք հանկանում ենք։ Այլապէս չենք էլ կարող վարուել։ „Մշակի" էջերը այնքան նեղ և շրջափակուած են, իսկ նիւթերի կողմից այնքան բազմակողմանի, որ եթէ հանդամանքներին չենթարկուելով մեր գրչին ու ցանկութեանը կատարեալ ազատութիւն տայինք, կը սխալուէինք մի և նոյն նիւթերի վրայ մի քանի համարում խօսել. բայց սրանով կը մեղանչէինք օրագրականութեան նշանակութեան դէմ ընդհանրապէս և „Մշակի" ուղղութեան դէմ մասնաւորապէս։

—

Վերջին ժամանակներումս լոյս տեսած գրքերի մէջ առանձին մատդրութեան արժանի է Պ. Մ. Միանսարեանցի հրատարակած „Կանոնաւոր և վայելուչ գրութեան պատմութիւնը"։

Ամբողջ գիրքը բաղկացած է 259 ութածալ երեսներից և պարունակում է իր մէջ իսկապէս տասը գլուխ բան, որ վերաբերում են գրուածքի բուն նիւթին (1—150), հինգ յաւելուած զանազան նիւթերի վրայ (150—248) և վերջապէս մի քանի ուրիշ ծանօթութիւններ (248—259)։

„Հին դարերից սկսած մինչև Պետալոցցիի ժամանակը—ասում է հեղինակը գրուածքի առաջին գլխում—այս գիտութեան (այսինքն վայելչագրութեան) դաստատութեան եղանակը մեքենայական էր։ Ամէն մի աշակերտի տետրակը խազում էին հատարակ խազերով, խազերի սկիզբն ուսուցչը գրում էր տառերը,—այբբենական կարգաւ,—և աշակերտը, միայն նայելով ուսուցչի գրած օրինակին, պիտի աշխատէր մեքենայաբար օրինակել, կամ, առաւել ճիշդ ասել, գուրս նկարել նոյն դասերը այնքան ժամանակ, մինչև որ կարողանար փոքր ի շատէ յարմարացնել ուսուցչի գրած օրինակին։ Այսպիսի նահապետական դրութեան մէջ գտնվում էր և կայ մինչև այսօր ևս վայելուչ և կանոնաւոր գրութեան դաստատութիւնները մեր մէջ" (եր. 4—6)։

Բայց անցեալ դարու վերջերից արդէն Եվրոպայում շատ երևելի մանկավարժներ աշխատեցան վայելչագրութիւնը գիտութեան աստիճանին բարձրացնել, որոշ օրէնքների վրայ հիմնուած, որոնք կարող են հետևեալ հիմնական կանոններին վերածուել. 1. բաժանել և դասաւորել տառերը բընական կերպով, համեմատ այն սկզբնական համանման խազերին, որոնցից բաղկացած են զանազան նոյնաձև գրերը, զոր. ս, ա, ո, ռ. տ, կամ լ. շ. ղ. զ. չ. ջ. կամ ի, խ, ք, ֆ, և այլն։ 2. Համանման տառերի մէջ խազերը միաչափ պահել, թէ գծի վրայ լինեն (ա, ս, ո), թէ գծից բարձր (ն, ծ) կամ ցածր լինեն (լ, ղ)։ 3. Խազերը միակերպ, միաձև թեքել։ 4. Միաչափ լայնութիւն պահել իւրաքանչիւր տառի խազերի մէջ։ 5. Իւրաքանչիւր բառի տառերը մինը միւսից միաչափ հեռաւորութեամբ պահել։ 6. Իւրաքանչիւր բառ իւր նախընթացից և հետևորդից այնքան հեռու գրել, որ ամէն բան որոշակի կարդացուի, այնպէս որ առ հասարակ մի բառի առաջին տառը շատ մօտ չլինի նախընթաց բառին, և վերջին տառը յետագայ բառին։

Այս կանոնները յաջողութեամբ գործադրելու համար մանկավարժները զանազան մէթոդներ մըշակեցին։ Նշանաւոր են այս կողմից Կարստերի, Օգոյիէի, Նիդելինի, Զիլիի, Հակմանի և ուրիշների աշխատութիւնները, որոնց վրայ երկար բարակ խօսում է հեղինակը։

Ինների գլխում պ. Միանսարեանցը հայ գրութեան պատմութիւնն է անում, որի մէջ յիշում է զանազան դարերում հնարուած գրութեան ձևերը սեպագրից ու երկաթագրից սկսած մինչև փառագրին ու փակագիրը։ Այս տեսակ տեսակ ձևերը յայտնի ցոյց են տալիս այն մտքի ճշմարտութիւնը, որ գրութիւնը մինչև նոր ժամանակներս մեր մէջ լոկ իբրև արուեստ մշակուել է և ոչ իբրև գիտութիւն։

Սրանից յետոյ հեղինակը խօսում է այն մէտոդի վրայ որ գործ դրեց իր հրատարակած վայելուչ գրութեան օրինակների մէջ, որոնց համար օգուտ քաղեց զանազան եւրոպական և հայ լեզուներով հրատարակուած վայելչագրութեան օրինակներից։ Թէ գրութեան և թէ տողաչարների տպագրուելու օրինակները պ. Միանսարեանցի տուած գաղափարների վրայից խազեց և գրից վենայի միաբան Հ. Արսէն Այտընեանը։

Գրութեան օրինակները, ինչպէս տեսնում ենք գրքի ցանկից, բաղկանում են հինգ տետրակից։ առաջին տետրակի մէջ գրած են միայն սկզբնական խազերը, կամ գրերի կազմակերպութեան տարրերը, իսկ միւսների մէջ հետզհետէ գրած են զանազան վարժութիւններ, սկսած ամենապարզ խաչը, մէջին և մանր տառերով։ Մեզ մինչև հիմա

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ ГОС. БИБЛИОТЕКА ՀՍՍՌ-Արմ ՍՍՌ Ա. ԻՄ. Ա. ՄԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

3608-66

2013

IIII - Ա. Հ.